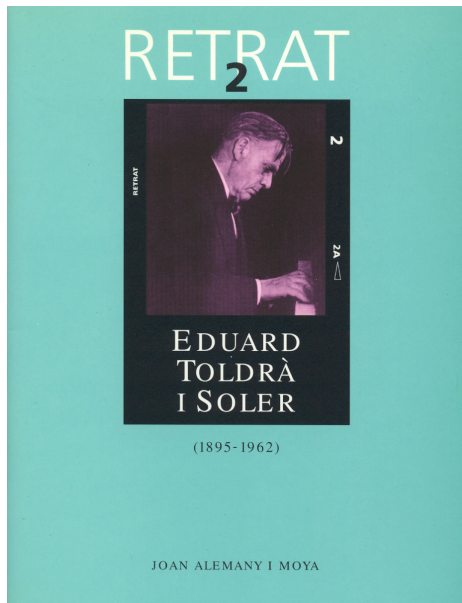

RETRAT N. 2
EDUARD TOLDRÀ I SOLER
(1895-1962)
Joan Alemany i Moya

PRESENTACIÓ

L'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú vol reconèixer públicament la trajectòria humana i professional de persones nascudes o veïnes de la nostra vila. La voluntat d'aquest fet és reconèixer la seva tasca en favor de la ciutat, de mostrar arreu els nostres valors i d'ajudar a enaltir el nom de Vilanova i la Geltrú.

Són homes i dones que tenen o han tingut en el seu temps un tarannà especial per la senzillesa i la humilitat, el treball constant, la dedicació i la recerca de la solidaritat i la tolerància. Homes i dones que exalcen el nom de la nostra ciutat i que mereixen aquest reconeixement.

Volem que siguin homenatges especials i emotius, que interpretin una voluntat compartida per tothom, perquè el seu esperit de servei enriqueix els valors de la nostra societat, de la nostra ciutat.

El nostre tarannà ha estat la suma de diferents aportacions individuals de ciutadans com ells, persones que per sobre dels seus interessos particulars han buscat l'espai comú i que pel seu esforç han entrat en la història de la ciutat.

ESTEVE ORRIOLS I SENDRA
Alcalde de Vilanova i la Geltrú

EDUARD TOLDRÀ I SOLER, MÚSIC COMPLERT

GLOSSA BIBLIOGRÀFICA

◁ Perfil humà ▷

Eduard Toldrà nasqué a Vilanova i la Geltrú el dia 7 d'abril de 1895 a la casa núm. 19 del carrer dels Caputxins (en aquell temps anomenat del Progrés). Eduard era el quart i darrer fill de Francesc Toldrà i Carbonell, vilanoví, i d'Antònia Soler, natural de les Borges del Camp (municipi del Baix Camp, Tarragona). Els Toldrà eren oriünds de Creixell (Alt Empordà). Francesc Toldrà i Huguet, avi de l'Eduard, s'havia instal·lat a Vilanova des de molt jove, i va exercir l'ofici de fuster durant molts anys a la fàbrica tèxtil de la Rambla. El Toldrà fuster es casà amb Antònia Carbonell i Saavedra, d'arrelada i antiga família vilanovina, anomenada "Cal Mesuretes", els descendents dels quals són avui dia vilanovins ben coneguts.

El pare de l'Eduard, Francesc Toldrà i Carbonell, fou un personatge típic dels vilanovins de les últimes dècades progressistes del segle XIX. Músic violinista, compositor de temes populars i director del cor de la societat coral "La Unión Vilanovesa". També fou mestre d'escola, empleat municipal, fundador de diverses entitats, secretari de l'Ateneu de Vilanova, periodista i redactor de revistes i setmanaris vilanovins de més o menys durada, entre ells *En Banyeta*, *La Cuina* i *Nova Cuina*. Escrivia en català i en castellà, i gairebé sempre amb estil crític, humorístic i burlesc, molt característic de l'estil literari de certs grups d'intel·lectuals vilanovins del nou-cents. Francesc Toldrà signava amb el pseudònim de *Tres Deus*, *Pare pedaç*, i també amb un rotund i personalista *JO*. Francesc era un home simpàtic, xerraire i bohemí, home de tertúlia de cafè i de rebotiga, cèlebres en aquella època.

He fet una breu semblança de la singular personalitat del pare de l'Eduard, perquè, com veurem, aquell home de caràcter bohemí, aventurer i aparentment eixalbrat i irresponsable tingué, en el seu moment, una actitud decidida i ferma, clarivident per al futur artístic musical del seu fill Eduard. La resolució del sobtat trasllat de la família a Barcelona n'és una prova, perquè, al petit Eduard, a qui ell ensenyava el maneig del violí i en qui descobria facultats extraordinàries per a la música, poc futur li esperava a Vilanova. El pare decidí l'aventura del trasllat a Barcelona, perquè l'Eduard pogués cursar bons estudis musicals en el Conservatori de la capital. Eduard tenia deu anys. Els anys d'infància viscuts a Vilanova foren alegres i feliços. Els estudis primaris, de molt menut, els cursà a l'escola de pàrvuls de la mestra Conxita Cabré, i els continuà en el col·legi superior del Sr. Gomis i Oromí. La iniciació a la música a càrrec del seu pare, també la començà des de molt petit, als tres o quatre anys; solfeig i violí, instrument que l'engrescava quan sentia tocar el seu pare. Aquest, satisfet i orgullós de l'extraordinària facilitat per aprendre el maneig d'aquest difícil instrument, tingué l'atreviment de presentar-lo com un prodigi, com un nou Mozart de set anys, en un petit recital de violí d'una festa musical de la Unión Vilanovesa (el Coro). El nen Eduard, tranquil, seriós, convençut de si mateix, va demostrar unes inhabituals qualitats d'intèrpret amb el seu mig violí. El públic, meravellat i entusiasmat, ovacionà llargament aquesta primera actuació vilanovina del futur gran músic. Toldrà, al llarg

de la seva vida, havia sempre recordat amb emoció aquests primers aplaudiments vilanovins, com un bon auguri a una llarga vida d'èxits futurs. L'actuació del petit violinista es repetí l'any següent, el 1903, en la mateixa Unió Vilanovesa, es va repetir l'èxit. El 1904 intervingué novament en dos festivals musicals celebrats en la mística societat de la Grècia Grogga. Aquesta vegada, ja amb nou anys, l'Eduard exhibí un flamant nou violí de tres quarts. També tenim constància d'un recital fora de Vilanova l'any 1905, a la vila de Riudoms.

A part dels estudis i la música, la infància de Toldrà a Vilanova fou com la de qualsevol nen o nena d'una vila petita i tranquil·la d'aquelles èpoques. Jocs d'infants amb els seus companys de carrer o escola. La família Toldrà del carrer dels Caputxins s'havia traslladat a viure al carrer del Jardí, núm. 15. Al mateix carrer hi vivia la família Roviroso-Albet, el fill de la qual, Guillem, dos anys menor que Toldrà, fou company de jocs i entremaliadures. Amb el pas del temps, els dos foren dues grans personalitats representatives de la Catalunya del segle XX. Eduard Toldrà en el món de la música, i Guillem Roviroso en el món de la tècnica i de postulat sociològic en defensa de les classes obreres.

Durant el bon temps primaveral i estiuenc, a Eduard, li encantava jugar i córrer per la platja, entremig de les barques i reposar sobre la sorra calenta, esperant l'hora de ser varades a la mar immensa i tranquil·la. Aquella mar de mil matisos blaus i verds, blancs i grisos, que en l'avenir, el músic compositor, cantaria amb la tendresa poètica de les seves cançons.

El 1905, instal·lats a Barcelona per la ferma decisió del pare, la família Toldrà passà uns primers anys difícils, plens de privacions i problemes, però amb paciència, treball i perseverància els van anar superant. El pare feia de músic ocasional, sempre que podia. La mare i les germanes treballaven nit i dia, de broadores i cosidores. Podem imaginar-nos l'angoixa del panorama familiar, sense res segur, però es tirà endavant, i l'adolescent Eduard pogué cursar els seus estudis musicals. El primer any ingressà al Conservatori del Liceu, on a part dels estudis s'integrà a l'Orquestra del Conservatori. L'any següent es matriculà a l'Escola Municipal de Música, on hi havia grans mestres educadors. Estudià solfeig amb Lluís Millet, el fundador de l'Orfeó Català, i harmonia amb Antoni Nicolau. I els estudis de violí, el seu estimat instrument, amb Rafael Gálvez, un violinista de prestigi, excel·lent mestre introductor de nous mètodes de l'ensenyament del violí, instaurats en els millors conservatoris europeus, especialment a Brussel·les, amb les noves normes del catedràtic i gran violinista Mathieu Crickboom. A part dels estudis amb esplèndids resultats, Toldrà, per tal d'ajudar al sosteniment de la família i poder alleugerar les despeses de la seva carrera musical, als 12 anys comença la seva carrera professional com a músic violinista i entra de segon violí en l'orquestra del Teatre Còmic. Actua amb orquestres de sarsuela, festes majors, "bolos" de ball, cinema mut, i en programes de música entretinguda en les orquestrines de cafeteries com la Granja Royal, Oro del Rhin o el Saló Doré. La primera bona oportunitat de música de concert la tingué en formar part d'una orquestra simfònica dirigida pel seu professor d'harmonia Antoni Nicolau, en una sèrie de concerts al Palau de Belles Arts i al Palau de la Música Catalana. També fa els primers recitals de solista a l'Ateneu Barcelonés, a Reus i a Blanes. Eduard Toldrà a poc a poc es va imposant i el seu prestigi d'excel·lent violinista conquereix públics i

crítiques. Toldrà, des dels primers anys s'integrà plenament en la vida de la capital i el seu magnífic ambient cultural en tots els aspectes. Toldrà, que no tenia estudis universitaris, ja que sempre es dedicà exclusivament a la carrera musical, però amb el seu afany de saber, de tenir amplis coneixements culturals, de forma autodidacta s'interessà per les lletres, especialment per la poesia, les arts i les idees humanistes. Amb aquest bagatge cultural la personalitat del músic adquirí relleu i gran apreci en el món dels cenacles literaris i artístics barcelonins. Formà part de les selectes tertúlies de l'Ateneu, Cercle Artístic, Cercle de Sant Lluc, Cercle del Liceu, i en altres famoses tertúlies amicals on conegué els més destacats poetes, escriptors, dramaturgs, pintors, etc. d'aquella daurada època de la segona i ferma renaixença catalana de les primeres dècades del nostre segle XX. A Toldrà, se li obriren totes les portes de la Barcelona culta. A part dels seus coneixements intel·lectuals i artístics, Toldrà era una persona d'una simpatia extraordinària, de conversa fluïda, amena, i sempre obert al diàleg i a l'amistat. Per les seves idees humanistes i amplis conceptes nous de les expressions de l'art modern, Eduard formà part d'aquell ric moviment del noucentisme català de renovació evolutiva serena, amb ordre i seny, de profundes arrels del país i a la vegada obert més enllà de les fronteres. No podia concebre l'art sense la bellesa clàssica, però explicat en llenguatge actual. Així era la seva música.

Podem dir que la personalitat de Toldrà fou marcada per la intel·ligència i un caràcter de bondat, honradesa, rectitud, amor al seu treball, a la família, als amics i a la vegada una absoluta confiança en el seu propi esforç. Toldrà era l'autèntica cordialitat. El seu parlar era sempre transparent i sincer. Una sinceritat que feia agradable, de cop i volta, amb breus pinzellades de fina ironia, mai punyent, sempre deliciosament inofensiva. El seu rostre de trets característics per servir de model a un bon artista pintor o escultor, era atractiu i reflex de tota la grandesa espiritual del seu interior. Una mirada intensa, viva, penetrant, els cabells en constant desordre i sempre un somriure amable i cordial, obert a tothom des dels més humils fins als poderosos, fins i tot per als qui, pels seus actes, podia considerar-los "enemics".

Jo vaig tenir la preuada joia de conèixer-lo i tractar-lo amicalment en els seus deu o dotze últims anys de la seva vida, i el seu record és viu en la meva ment com una de les persones de talla humana més extraordinària de les que he anat coneixent al transcurs de la ja llarga vida.

◁ Toldrà, músic complet ▷

Durant molts anys, gairebé fins als 45 anys d'edat, Eduard Toldrà fou reconegut i valorat com un excel·lent violinista i com un dels grans valors de la composició de la música catalana. Com a violinista féu una carrera brillantíssima. Primera presentació, als 7 anys davant el públic vilanoví. Instal·lat a Barcelona féu els estudis guanyant el Premi Extraordinari a les oposicions del curs 1911. S'hi presentaren cinc concursants. En plens estudis actuà com a violinista en diferents treballs, orquestres de cambra, simfòniques, sarsueles, "bolos" de festes majors, grups musicals en els cafè-concerts del Salón Doré, Granja Royal i Oro del Rhin. Acabats els estudis amb beques a París, Berlín i Viena, es presentà amb recitals de violí i piano a Barcelona, i altres ciutats i viles importants de Catalunya i amb els èxits de públic i crítica, fou considerat com un

dels dos violinistes catalans més importants. L'altre fou Francesc Costa, del qual havia pres lliçons, convertint-se en el seu rival i a la vegada en un gran amic. Eren dos extraordinaris violinistes, però amb tècniques i expressions molt diferents. Costa era el gran virtuós, amb una tècnica impressionant i un mecanisme àgil de malabarista de l'instrument. Toldrà era el violinista de l'exquisida sensibilitat, profund, líric, d'una musicalitat clara, precisa, d'un fraseig encantador, intèrpret intel·ligent del missatge íntim dels autors, moltes vegades difícil de desxifrar en les notacions i indicacions de la fredor d'un pentagrama.

Com a instrumentista del violí, Toldrà sentia una gran atracció pel treball de la música de cambra, que considerava la de més contingut expressiu i la de més pura emoció dels sentiments creatius humans. A més, l'intèrpret té una major responsabilitat, ja que ha de penetrar en la intimitat del discurs de l'autor. Una partitura de música de cambra cal cuidar-la en el més petit detall d'una frase, d'un compàs. A més, pel treball en conjunt petit, cal una compenetració absoluta entre els components. És com una conversa entre amics, en què no té cabuda cap protagonisme personal. Tots tenen el mateix valor, la mateixa responsabilitat. Eduard Toldrà era el músic ideal per conduir un conjunt d'aquestes característiques. Quan només tenia 16 anys se li acudí de fer-ho. Amb tres companys que eren bons instrumentistes, més grans que ell, organitzà un quartet de corda, com a primer violí i la responsabilitat de la direcció i amb la gran ambició de fer una feina ben feta. Els companys eren: Josep Recasens (també vilanoví i company d'infància), segon violí; Lluís Sánchez, viola, Antoni Planàs, violoncel. El nom, *Quartet Renaixement*. Un nom simbòlic de les inquietuds de la nova etapa cultural de Catalunya, que volia desenvolupar una intensa tasca de divulgació de les obres dels grans mestres universals de la música de cambra en el nostre país. El quartet tingué deu anys de vida d'intensa activitat, i va obtenir un prestigi i una qualitat musical com mai s'havia conegut a Barcelona, tot Catalunya (a Vilanova 4 actuacions), diverses ciutats espanyoles i a l'estranger, principalment a França, Alemanya, Bèlgica i Àustria, entre d'altres, en total 207 concerts amb una extensa programació de les obres de cambra per a quartet des del classicisme d'Haydn, Boccherini i Mozart, el romanticisme de Schubert, Beethoven, Mendelsson, Schumann, Brahms, o dels estils més moderns com Debussy, Dvorak, Cèsar Frank, Smetana, Ravel. Compositors espanyols com Arriaga, Bretón, Conrado del Campo, Turina i els catalans Garreta, Gerhard, Manén i el magnífic quartet *Vistes al mar*, del propi Toldrà. Cal destacar un dels esdeveniments més importants del quartet a l'interpretar, per primera vegada a Barcelona, el cicle complet dels portentosos 15 quartets per a corda de Beethoven. La versió fidel dels sentiments de la música beethoviana i la perfecció professional dels executants, consolidaren la fama del *Quartet Renaixement* com un dels millors d'Europa. La dissolució del quartet als deu anys de la seva existència, fou a causa de la baixa del vilanoví Recasens, que es casà amb una francesa i tingué ofertes temptadores de treballs importants en el món de la música francesa. Dues coses, casament i treball, que el decidiren a traslladar-se a viure a França. El Quartet Renaixement no continuà perquè la compenetració i la ferma amistat entre els quatre músics era tan perfectes que ja tenien acordat que si mai cap d'ells fallava, per les causes que fossin, el grup es dissoldria. I així fou. Malauradament, des de la desaparició del Quartet Renaixement no ha existit en el nostre país cap altre grup de cambra de corda estable comparable al creat per Toldrà. Al llarg dels anys se n'han format alguns de bona qualitat i instrumentistes excel·lents,

però la seva vida ha estat efímera, sense continuïtat. Recordo un d'aquests quartets als anys seixanta, format per solistes de l'Orquestra Municipal de Barcelona, els violinistes Domingo Ponsa i Joan Jordà, viola Mateu Valero i violoncel Josep Trotta, que obtingué el Premi Nacional, però la seva existència fou de curta durada. Potser aquesta falta de grups de cambra també es deu a la falta de demanda d'actuacions del públic actual vers aquesta manifestació de la música culta selecta de caràcter íntim.

El comiat davant el públic de Toldrà com a violinista solista virtuós fou l'any 1950, al Palau de la Música amb l'OMB, dirigida pel director invitat E. Bour, interpretant amb el seu amic i rival Francesc Costa el *Concert per a 2 violins* de Bach. S'escoltaren ovacions inoblidables.

Cal recordar també Toldrà com a violinista pedagog, amb el magistral mestratge de la càtedra de violí del Conservatori Municipal de Barcelona. El seu càrrec s'amplià amb la càtedra de direcció instrumental. A més, tenia innumbrables alumnes amb lliçons particulars de perfeccionament d'estudis. Formà centenars o milers de músics, alguns d'ells altament valorats com a instrumentistes de ferma formació.

Eduard Toldrà, Frederic Mompou, Manuel Blancafort i la primera etapa de Robert Gerhard, foren els capdavanters de la "generació del 1920", innovadors de la música catalana del nostre segle. Unes innovacions allunyades del romanticisme i marcades per un retorn a l'humanisme clàssic de les cultures mediterrànies i, per tant, de profunda catalanitat. Música oberta a les noves idees artístiques dels moviments europeus de l'anomenada música nacionalista, com passà a França, Rússia, Txecoslovàquia, els països nòrdics, etc.

A la iniciativa d'avançada de la transformació dels conceptes conservadors de la música catalana proclamada pels quatre músics esmentats, es formà un front ampli de noves figures on, dins la diversitat de criteri estètic, es notà la presència d'una uniformitat expressiva coherent de la nova música culta catalana. Lluís Maria Millet, Rossend Llates, R. Lamotte de Grignon, Enric Casals, Joan Massia, Juli Pons, Antoni Català, entre altres, són noms destacats d'aquells interessants moments històrics per a la nostra cultura musical. De tots, i en primera línia, destaca l'obra de Toldrà, no molt extensa en quantitat, però sí d'importància cabdal per la qualitat i el missatge renovador. La seva música és clara, natural i transparent i, a la vegada, hi batega un sentit emocional entorn al colorit, la lluminositat i a un bell lirisme musical i poètic al mateix temps. Música intensament influenciada per l'humanisme de les cultures de la mediterrània, de les quals la catalana n'és part vital. Toldrà, enamorat de la poesia i amic dels seus grans autors, sintetitzà en la seva música tota la bellesa lírica poètica de Maragall, Carner, Sagarra, Salvat Papasseit, Garcés, Arderiu o Catasús, i altres més. Així, en la tendresa encisadora del quartet *Vistes al mar* (Maragall), *Sis sonets* (6 poetes diferents), el cicle de cinc cançons *L'ombra del lledoner* (Garcés) o el cicle de *La rosa als llavis* (Salvat Papasseit), i tota la resta de les més de cinquanta cançons, veritables joies musicals comparables als cèlebres *lieds* de Schubert, Schumann, Brahms, Malher o Wolff, però amb la transparència i la suavitat dels nostres paisatges tranquils i alegres.

També l'obra sardanista de Toldrà és importantíssima. Les 34 sardanes que composà formen un ventall esplèndid de música perfecta. Sardanes, moltes d'elles més aptes per escoltar en un concert que per ballar-les. Són com petits poemes de música per a cobla de no menys valor que les obres més importants, com *La maledicció del comte Arnau*, o la glossa de les nostres elegants *Danses de Vilanova*.

El 1928, en col·laboració amb Josep Carner, com a llibretista en vers, Toldrà composà la partitura de l'òpera còmica en un acte *El giravolt de maig*, la qual representà una de les més reeixides aportacions catalanes a l'obra escènica i respongué a l'atmosfera intel·lectual catalana noucentista del moment. Sobre la divertida intriga teixida pel poeta Carner, Toldrà inventà un espectacle sonor únic en la lírica catalana, gairebé inexistent, que per desgràcia no tingué continuació per part de Toldrà.

A partir de l'any 1936, la creació musical de Toldrà s'aturà bruscament a l'iniciar-se la Guerra civil. Durant el primer any de guerra Toldrà passà desapercebut, ignorat. L'any següent, el 1937, es limità a les escasses classes de violí a l'escola i alguna de particular, dirigí dos concerts amb una improvisada orquestra i un altre concert popular, a desgrat d'ell, per la Banda de les Milícies Antifeixistes. També actuà de violí concertino de l'Orquestra Pau Casals i dirigí l'obra *La filla del marxant*, en el que seria l'últim concert de la història de l'orquestra de l'universal violoncel·lista. El 1938 Toldrà es reclugué a la petita vila empordanesa de Cantallops, d'on era nascuda la seva esposa Maria. Allí, lluny de la guerra, buscà la tranquil·litat i la pau entre la natura i la bellesa dels serens paisatges, i dedicà hores a recollir, ordenar i harmonitzar antigues cançons populars, que recordaven els més vells habitants del contorn.

Acabada la Guerra, l'any 1939, Toldrà retornà a Barcelona per reemprendre les classes de violí de la càtedra a l'Escola Municipal, la qual li ratificà el càrrec de professor titular. L'ambient gris, trist, envoltat de pors i preocupacions, anul·lada la nostra llengua i la cultura en general, fruit de tants anys de treball i il·lusions, els seus millors amics de les tertúlies artístiques i intel·lectuals desapareguts o marginats. La Barcelona dels Millet, Gerhard, Mompou, Carner, Sagarra, Garcés, Soldevila, els músics instrumentistes notables i tants d'altres, sols eren ja un malencònic record. Uns, morts a la guerra; altres, a l'exili incert, a la presó o simplement controlats, vigilats com a delinqüents i apartats de qualsevol activitat pública. La nova situació per a Toldrà era esfereïdora. Toldrà, pressionat per les preocupacions de les dificultats econòmiques, es veié novament obligat a fer de músic d'un sextet que entretenia els nous clients, més o menys addictes al règim, que solien freqüentar l'antic i famós cafè, onen la seva joventut Toldrà havia fet els primers treballs de violinista, els del cafè-concert Oro del Rhin. Passats els dos primers anys més fatídics de la post-guerra, l'any 1941, un dels pocs amics que li quedaven, Josep Porter, un llest i dinàmic empresari d'abans de la guerra, li oferí l'oportunitat de dirigir tres concerts simfònics a Barcelona i quatre a Madrid. Toldrà, que ja havia fet alguns treballs de direcció en la seva joventut, acceptà i obtingué un gran èxit. Aquests concerts foren el punt de sortida de la darrera etapa musical de Toldrà, que havia abandonat l'art de la composició en contra de les seves conviccions, forçat per l'ambient ofegador de la censura que també intervenia la música, que sense to ni so censurava segons qui fos l'autor. A Toldrà sempre l'havia seduït la direcció orquestral i ell creia que era una de les facetes més interessants de la música, en la qual la formació i la personalitat del

músic en són els valors fonamentals. El 1942 tornà a Madrid per dirigir l'Orquestra Nacional, cosa que es repetí tant a l'Estat espanyol com a l'estranger.

Barcelona, amb la desaparició de la famosa orquestra Pau Casals, quedà sense cap agrupació orquestral simfònica fins que a l'any 1943, l'Ajuntament decidí fundar una orquestra municipal estable. El regidor de Cultura de l'Ajuntament, el doctor Tomàs Carreras Artau, melòman i antic conegut i admirador de Toldrà, li encarregà organitzar i dirigir una gran orquestra per tal de revitalitzar la vida musical barcelonina, tan important abans de la guerra. Toldrà l'acceptà com una solució a la precària situació econòmica i també per poder retrobar l'entusiasme pel seu art. En aquell moment, es van produir molts problemes de tota classe i, el més greu, la falta d'instrumentistes competents. Amb pocs elements de qualitat, d'altres més mediocres i part de la joventut que estudiava als conservatoris, Toldrà hi dedicà tots els seus esforços, experiència i domini, assolint el que gairebé resultà un miracle, crear una orquestra, de moment no molt nombrosa, però amb uns inicis de rendiment ben acceptables. L'Orquestra Municipal de Barcelona es presentà, en solemne sessió de gala al Palau de la Música de Barcelona, el 31 de març de 1944. Toldrà fou el director titular fins a la seva dissortada mort, el 31 de maig de 1962. Al llarg dels 18 anys de direcció, Toldrà convertí l'orquestra -nascuda tan modestament i mancada de molts mitjans- en una gran orquestra, la millor de tot l'Estat espanyol, junt amb la Nacional de Madrid, i també va obtenir grans èxits en diversos països d'Europa de la millor tradició musical i fama d'orquestres simfòniques excepcionals. L'Orquestra Municipal de Barcelona féu en total 729 actuacions sota la batuta de Toldrà. Fou un director prodigiós amb un treball esgotador d'assaigs per obtenir el màxim rendiment dels músics. El mestre sabia transmetre'ls la seva fervorosa i intel·ligent musicalitat. La paraula càlida i persuasiva, les observacions oportunes, el gest enèrgic i segur de la batuta s'imposaven amb facilitat a tota l'orquestra. I sempre amb to d'amic, de company. Mai un reny, sempre un prec. Els músics l'adoraven i tot eren elogis per al seu mestre director. Era un privilegi i una delícia assistir, ja no a un concert, sinó a un dels assatjos de l'orquestra. Jo en vaig ser testimoni.

Toldrà obtingué espectaculars èxits també dirigint altres orquestres de diverses ciutats de l'Estat espanyol. L'*Orquestra Nacional Francesa* i la famosa *Orquestra Lamoreaux de París* el reclamaren en moltes ocasions. Amb la primera obtingué el *Gran Premi del Disc*. També fou reclamat per altres agrupacions simfòniques de França, Itàlia, Alemanya, Holanda i Portugal, entre d'altres.

El punt final de la seva carrera musical com a director foren les dues audicions a Barcelona, al Gran Teatre del Liceu, amb l'estrena mundial de *L'Atlàntida*, obra pòstuma de Manuel de Falla, inspirada en el poema de Mossèn Cinto Verdaguer. Uns dies després, una tercera audició a Cadis, la ciutat natal de Falla. Toldrà preparà i estrenà l'obra del músic andalús per exprés desig d'aquest, ja que abans de morir designà Toldrà perquè dirigís aquesta gran cantata. Toldrà, ja greument malalt, volgué complir el desig del seu amic i admirat compositor. Toldrà, esgotat per la malaltia, féu esforços sobrehumans. A Cadis celebrà l'últim dels seus actes musicals, un Toldrà demacrat, dèbil, però amb energies sobrehumanes sorgides de les restes de la capacitat i l'entusiasme pel seu art, obtingué el comiat amb els més fabulosos

aplaudiments de tota una vida al servei de la música. Era el 30 de novembre de 1961. El 6 de gener de 1962 s'allità i el 31 de maig, morí plàcidament.

◁ Vinculació de Toldrà amb Vilanova ▷

Eduard Toldrà, que als deu anys deixà Vilanova i sabé integrar-se plenament a la vida ciutadana, social i cultural de Barcelona, ja mai oblidà els anys feliços d'infantesa i els bons records dels companys d'escola i amics dels jocs al carrer o a les platges. Ja de músic, quan els amics vilanovins li sol·licitaven col·laboració per donar un concert o recital o, en alguna ocasió, intervenir per prendre part en un homenatge o festival, sempre estava punt per fer-ho amb complaença i molta il·lusió i sempre desinteressadament. Se sentia ben pagat amb les hores passades entre els seus amics i les xerrades, removent records. Amb el *Quartet Renaixement* foren quatre les actuacions a Vilanova; la primera, l'any 1918, dues el 1919 i l'última el 1920. En la III Exposició d'Art del Penedès de l'any 1929, acompanyat de la pianista vilanovina Emília Miret, celebrà un recital de violí amb un programa excepcional: *Sonata en Re* de Beethoven; la sensacional i famosa *Sonata* de Cèsar Frank i els *Sis sonets*, una de les més inspirades creacions de Toldrà. Actuà de violí concertino de l'Orquestra Pau Casals en els dos concerts celebrats a Vilanova el 1935 i 1936. En el de l'any 35 dirigí la interpretació de la seva obra *Les ballades* de la suite *La filla del marxant*. L'any 1935 prengué part en un homenatge de totes les entitats vilanovines dedicat a la gran tasca musical desenvolupada des de primers de segle pel mestre Francesc Montserrat i Juncosa. Hi col·laboraren, junt amb Toldrà, la pianista Emília Miret, el violoncel·lista Amadeu Recasens, el famós ballarí Joan Magriñà, la pianista M. Dolors Rosich, la cantant i actriu Antònia Paretès, el pianista Màrius Montserrat, i una gran orquestra de 40 músics sota la direcció del propi homenatjat, mestre Montserrat.

Els anys 1940, 1942 i 1944 Toldrà també fou sol·licitat per les autoritats franquistes vilanovines a participar en uns actes de concert organitzats per "E. y D." del Movimiento. Fundada l'Orquestra Municipal de Barcelona, dirigida per Toldrà l'any 1945, Vilanova tributà un gran acte d'homenatge, nomenament de fill il·lustre de la ciutat i un memorable concert al teatre del Bosc, davant un públic de més de 1.200 persones que li tributaren el més entusiasta dels homenatges. Fou una gran diada d'emoció per a Toldrà i per als vilanovins. Al concert-homenatge seguiren altres concerts de l'OMB els anys 1946, 47, 48, 49, 50, 52 i 55, aquest darrer en homenatge a la memòria del mestre Montserrat, mort l'any anterior. En aquests concerts, a Vilanova, Toldrà donà, en moltes ocasions, l'oportunitat d'actuar amb l'orquestra a joves valors vilanovins de la música. L'any 1950, M. Neus Miró i Gumà, una gran promesa pianística profundament sensible, malaguanyada en plena joventut per una greu malaltia, fou l'interpret del *Concert per a piano i orquestra núm. 3* de Beethoven. El 1952 M. Dolors Rosich, pianista i professora de l'Escola Municipal de Barcelona, tocà una esplèndida versió del romàntic *Concert en La menor* de Schumann, i el 1955 Toldrà dirigí la joveníssima Leonora Milà, en una demostració de les precoces facultats de pianista en l'obra *Noches en los jardines de España*, de Manuel de Falla.

Aquest concert fou un homenatge a la memòria del popular i gran músic vilanoví mestre Montserrat, mort l'any anterior:1954.

L'Orquestra Municipal de Barcelona no retornà a Vilanova fins l'any 1963 per participar en els actes d'homenatge pòstum al seu fundador i director, al fill i il·lustre vilanoví, el genial músic complet Eduard Toldrà; en l'aniversari de la mort. L'orquestra la dirigí el fins llavors sotsdirector i violí *concertino* Rafael Ferrer, deixeble predilecte de Toldrà. En el programa, a part de dues obres simfòniques de Haendel i Schumann, s'interpretà d'Eduard Toldrà, *Empúries* (sardana simfònica), *La maledicció del Comte Arnau* i comptà amb la col·laboració del tenor Joan Lloveras que cantà cinc de les cançons més emblemàtiques compostes per Toldrà. Novament, el públic omplí el teatre del Bosc de gom a gom amb emoció i aplaudiments donà l'últim adéu al gran músic vilanoví.

Al pas dels anys han estat molts els actes musicals en què han estat presents obres del repertori de Toldrà. El Foment Vilanoví, les associacions sardanistes, els grups corals i orfeònics, l'Orquestra de Cambra del Garraf, l'Escola Municipal de Música amb la seva jove orquestra Toldrà ha recordat l'encant de les cançons, de les sardanes, de la música de cambra, la *glossa* de les cerimonioses i elegants *Danses de Vilanova* solament ens falta l'estrena a la nostra ciutat de l'òpera *El giravolt de maig* que junt amb el llibret poètic de Josep Carner, fou l'obra cabdal de Toldrà i una de les millors partitures de la música catalana del nostre segle XX.

L'any 1995, Vilanova celebrà el centenari del naixement de Toldrà amb diversitat d'actes durant tot l'any. Una magnífica exposició al Foment Vilanoví, l'actuació de l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya hereva d'aquella Orquestra Municipal del mestre Toldrà, un recital de l'eximia soprano Victòria dels Àngels, concert de la Coral Cantiga, Festival de Sardanes i Música per a Cobla, concerts de cambra, entre d'altres.

No podem acabar aquest RETRAT d'Eduard Toldrà sense esmentar l'entrega a Vilanova de bona part del llegat Toldrà, partitures, correspondència, un violí i altres objectes personals del mestre. Un magnífic gest de la seva filla Narcisa que junt amb l'interès de l'Ajuntament han fet possible que els vilanovins siguem els dipositaris d'aquest valuós llegat artístic. Els historiadors, musicòlegs, estudiosos, músics, amics i admiradors de la música i la personalitat del mestre tindran al seu abast l'obra i la resta de la informació d'Eduard Toldrà, un dels músics més importants de la Catalunya del segle XX.

JOAN ALEMANY I MOYÀ

Febrer de 1999

DADES FONAMENTALS EN LA VIDA D'EDUARD TOLDRÀ

- 1895 El 7 d'abril, neix a Vilanova, en el núm. 19 del carrer del Progrès (Caputxins), Eduard Toldrà i Soler, quart i darrer fill de Francesc i Antònia, oriünds respectivament de Vilanova i la Geltrú i la Selva del Camp.
- 1902 El dia 1 de novembre, en una de les festes musicals de la societat coral *La Unió Vilanovesa*, presentat pel seu pare i com a primer mestre de música, Eduard celebra el seu primer recital de violí (mig) a *La Unió Vilanovesa*, davant un públic entusiasta.
- 1905 Trasllat de la família Toldrà a Barcelona.
- 1906 Ingressa a l'Escola Municipal de Música, on té per mestres: Lluís Millet (solfeig), Rafael Gálvez (violí) i Antoni Nicolau (harmonia).
- 1907 Comença la vida professional activa. Uns *bolos* al Teatre Còmic. i més important, s'integrà a l'orquestra dirigida per Nicolau, dóna 4 concerts al Palau de Belles Arts.
- 1908 Primer concert amb el trio de cambra a Reus. Primer recital de violí a Blanes.
- 1912 Primer recital de violí a Barcelona (també vilanoví), Lluís Sánchez i Antoni Planas, el quartet de corda que es titulà *Renaixement*. Toldrà tenia 16 anys. El 25 de febrer el quartet celebrà el concert de presentació pública al Palau de la Música.
- 1913 Concessió de beques als components del quartet per ampliar estudis a l'estranger. Sortida cap a París, Berlín i Viena.
- 1916 Per primera vegada a Barcelona, a càrrec del *Quartet Renaixement*, s'interpreta el cicle complet dels quartets de Beethoven.
- 1921 Després de més de 200 actuacions per tot Espanya, França, Alemanya i Àustria, el quartet dóna el seu últim concert a Barcelona. Actua de director al front de l'Orquestra Pau Casals. Compon cançons, sardanes, el quartet per a corda *Vistes al mar* i les *Danses de Vilanova*, una glossa del nostre tradicional ball popular, per a cobla.
- 1922 Estrena dels *Sis sonets* per a violí i piano, premiats en el III Concurs Musical *Eusebi Patxot*.
- 1923 24 de març. Se celebren a Cantallops les noces d'Eduard Toldrà i Maria Sobrepera. Ingressa a l'Escola Municipal de Música de Barcelona com a professor de violí.
- 1927 Continua component sardanes, cançons, música orquestral, *Empúries* (sardana lliure per a orquestra), el poema *La maledicció del Comte Arnau* (per a tres cobles i timpaní) i comença *El giravolt de maig*.
- 1928 El 27 d'octubre estrena l'òpera de cambra *El giravolt de maig* amb text poètic de Josep Carner, al Palau de la Música i més tard al Liceu. Funda l'*Orquestra d'Estudis Simfònics* iniciant la seva brillant carrera de director.
- 1933 Invitat pel mestre Arbís, dirigeix l'Orquestra Sinfònica de Madrid.
- 1935 Actua de violí *concertino* a l'orquestra Pau Casals. Escriu el cicle de sis cançons *La rosa als llavis*, sobre versos de Salvat-Papasseit.

- 1942 Passat el període negre de la guerra, després de temps difícils, reemplant la seva vida de músic i dirigeix a Madrid, primer amb l'Orquestra Sinfònica (4 concerts) i després amb l'Orquestra Nacional (3 concerts)
- 1943 L'Ajuntament de Barcelona acorda crear l'Orquestra Municipal i li encarrega la direcció que mantingué fins a la mort.
- 1944 El 31 de març, en funció de gala el concert de presentació de l'Orquestra Municipal al Palau de la Música. Una comissió de vilanovins hi assistiren.
- 1945 Vilanova li dedica un magne homenatge i el nomena fill Il·lustre.
- 1949 Dirigeix concerts a París amb la famosa *Orquestra Lamoureux*
- 1959 Li es concedida la Gran Creu d'Alfons el Savi.
- 1961 Estrena mundial d' *Atlàntida* de Manuel Falla al gran Teatre del Liceu. El 30 de novembre ho fa a Cadis i fou la darrera actuació pública de Toldrà.
- 1906 Greument malalt, el 6 de gener s'allita i el 31 de maig, mort plàcidament.

TOLDRÀ, VIOLINISTA

- 1902 Primer recital als 7 anys amb un mig-violí a la societat coral *La Unió Vilanovesa*. Interpreta *Posta de sol* melodia composta per al seu pare Francesc; *Guirnalda de roses*, vals i *A la punta* (cercavila)
- 1903 Segon recital a la mateixa societat coral amb *Records del coro*, (popurri) composició del pare *Duo* de Mazas i *Serenada* de Gounod.
- 1904 Repetida l'experiència del violinista *prodigi* Eduard. Dos recitals, aquesta vegada en la mítica societat dels Grecs Grocs (La Gràcia). Eduard estrenà un flamant violí tres-quarts. I encara un altre concert infantil donat a la vila tarragonina de Riudoms, probablement el 1905 abans de marxar a Barcelona.
- 1907 Als dotze anys actua com a segon violí en diverses orquestres i orquestrines. Ingressa una temporada a l'orquestra del Teatre Còmic de Barcelona. Fa constants *bolos* i també toca en conjunts de cambra dels que solien actuar en certs cafès de luxe de la Barcelona d'antany.
- 1908 Pren part en un festival celebrat al Teatre Artesà de Vilanova, per l'Orfeó Vilanoví. Interpreta una important obra per a violí *Balada i Polonesa* del compositor belga Vieuxtemps.
- 1909 Forma part del Trio Toldrà-Planas-Garganta. Concerts a Reus i a Blanes.
- 1912 Recital de violí a l'Ateneu Barcelonés. Presentació del *Quartet Renaixement* del qual és primer violí i director. El quartet es completava amb Josep Recasens violí segon, també vilanoví i company d'infància de Toldrà; Lluís Sánchez, viola, i Antoni Planas, violoncel. Toldrà tenia 16 anys, els altres en tenien 18, 23 i 21 anys.
- 1921 Es dissol el Quartet després de deu anys d'actuacions i un balanç de 211 concerts a Barcelona, resta de Catalunya, Espanya i l'estranger. A Vilanova 4 concerts.
- 1935 Toldrà violí *concertino* de l'Orquestra Pau Casals en el concert del 19 de juny al Teatre del Bosc de Vilanova.
- 1922-1939 Durant tots aquests anys l'activitat fou intensa. Violinista d'orquestres simfòniques, conjunts de cambra, solista, etc. 340 actuacions amb els més diversos programes d'obres i compositors de tots els temps.
- 1950 El comiat com a violinista fou junt amb un altre gran violinista d'aquells temps, Francesc Costa, amic íntim i rival de fama, amb l'esplèndid *Concert per a dos violins* de J. S. Bach amb l'Orquestra Municipal al Palau de la Música de Barcelona.

TOLDRÀ, COMPOSITOR

Música de cambra

1914 - *Quartet en do menor*. Premiat en el concurs d'Olot del 1919.

1921 – *Vistes al mar*, per a quartet de corda (premi Fundació Rabell, any 1920)

Els sonets inspiradors de la composició són:

- *Sonatí de la rosada*, T. Catasús
- *Oració de maig*, de J. Carner
- *Les birbadores*, de M. Morera Galicia
- *Ave Maria*, J. Alcover
- *Als quatre vents*, Mn. A. Navarro
- *La font*, J.M. Guasch

Música simfònica

1919 – *Suite en Mi*, per a orquestra

1920 – *Empúries*, sardana lliure per a orquestra (premi Sant Jordi 1926)

1930 – *La maledicció del comte Arnau*, versió per a orquestra

1934 – *La filla del marxant*, suite per a orquestra extreta pel drama del mateix títol, d'Adrià Gual.

Música per a cobla

1921 – *Les danses de Vilanova*, glossa per a cobla del ballet popular (premi Fundació Panxot, 1920). Estrenada al Palau de la Música l'1 de gener de 1922, per la cobla *La Principal de la Bisbal*

1926 – *La maledicció del comte Arnau*, per a tres cobles i timpaní

Sardanes

1917 – *Sol ponent*

1918 – *Gentil Antònia*

1919 – *Marinera*

1920 – *Sardana revessa núm.1*

1920 – *La nuvolada*

1921 – *Lluna plena*

1921 – *Dues sardanes revesses, núm.2 i 3*

1921 – *Mariona*

1922 – *L'hereu i la pubilla*

1922 – *La nevada*

1922 – *Esperança*

1922 – *Caterina d'Alió*

1922 – *Sol ixent*

1923 – *Camperola*

1924 – *La Ciseta*

1924 – *L'hostal de la Peira*

1924 – *El bac de les ginesteres*

1925 – *Ofrena*

1925 – *La fageda d'en Jordà*
1925 – *Puig Neulós*
1926 – *El roserar*
1929 – *Atzavares i baladres*
1930 – *Tamariu*
1931 – *Cantallops*
1932 – *Coll Forcats*
1932 – *Salou*
1934 – *Faluga*
1935 – *Perafita*
1935 – *Capvespre*
1946 – *Vilanovina*
1946 – *Maria Isabel*
1948 – *Mariàngela*
1950 – *Vallgorguina*

Cançons

1915 – *Menta i farigola* (Carner)
1915 – *El rei Lear* (Carner)
1915 – *Festeig* (Maragall)
1915 – *Romança sense paraules* (Maragall)
1915 – *Els obercoacs i les petites collidores* (Carner)
1916 – *Matinal* (Maragall)
1916 – *La mar estava alegre* (Maragall)
1920 – *L'hort* (Maragall)
1920 – *Maig* (Catasús)
1920 – *Abril* (Catasús)
1920 – *Cançó d'un vell amor* (Catasús)
1923 – *Canticel* (Carner)
1923 – *Les garbes dormen al camp* (Sagarra)
1924 – *L'ombra del lledoner* (Garcés), cicle de cinc cançons: *A l'ombra del lledoner, Cançó de comiat, Cançó de grumet, Cançó de bressol, La vida de la galera.*
1924 – *Romanç de Santa Llúcia* (Sagarra)
1924 – *Vinyes verdes vora mar* (Sagarra)
1925 – *El gessamí i la rosa* (Carner)
1925 – *Cançó de l'amor que passa* (Garcés)
1926 – *A muntanya* (Carner)
1926 – *Cocorococ* (Carner)
1926 – *Camins de fada* (Garcés)
1926 – *Cançó de vela* (Sagarra)
1926 – *Recança* (Carner)
1927 – *Anacreòntica* (Arderiu)
1927 – *Cançó de l'oblit* (Garcés)
1927 – *Platxèria* (Salvat)
1927 – *Cançó de passar cantant* (Sagarra)
1927 – *Cançó inearta* (Carner)
1929 – *Floreix l'ametller* (Iglèsies)
1929 – *Esplai* (Iglèsies)

- 1929 – *Divendres Sant* (Carner)
- 1936 – *La rosa als llavis* (Salvat-Papasseit) Cicle de cinc cançons per a veu i orquestra, guanyadora del premi Albéniz. Dedicades a l'exímia cantant Concepció Badia. El mestre Toldrà no volgué estrenar-les fins que ella retornés de l'exili d'Amèrica. L'estrena fou el 14 de novembre de 1947, al Palau de la Música amb la Badia i el mestre Toldrà dirigint l'Orquestra Municipal de Barcelona.
- 1940 – *La zagala alegre* (Jérica)
- 1940 – *Mañanita de San Juan* (anònim)
- 1941 – *Nadie puede ser dichoso* (Garcilaso)
- 1941 – *Cantarcillo* (Lope de Vega)
- 1941 – *Después que te conocí* (Quevedo)
- 1941 – *Madre unos ojuelos ví* (Lope de Vega)
- 1947 – *Muntanya d'amor* (Bertran Oriola)
- 1951 – *As froliñas dos toxos* (Noriega)
- 1960 – *Aquarel·la del Montseny* (Mn. Ribot)

Cançons populars (glosses i harmonitzacions)

- 1925 – *L'estudiant de Vic*, amb Lluís Millet. Estrenada per l'Orfeó Català al Palau de la Música.
- 1933 – Nou cançons populars catalanes recollides a Cantallops. Els títols: *Martinet m'en llevo jo*, *El pardall*, *De Mataró vàrem venir*, *Flor d'olivar*, *El rei n'ha fetes crides*, *Ai, minyons que aneu pel món*, *Sota el pont d'or*, *Una cançoneta nova*, *No t'espantis*, *Alabau*.
- 1941 – Selecció de dotze cançons populars espanyoles: *Clo-clo*, (Astúries), *Con el picotín* (Burgos), *No llores niña* (Sevilla), *La panaderita* (León), *Una vez en el mercado* (Bascònia), *Rataplan* (Catalunya), *La perrita chita* (Astúries), *El pájaro era verde* (Burgos), *La bamba* (Màlaga), *Tengo un arbolito* (Santander), *El kyrie eleison* (Catalunya), *Lorenzo y Catalina* (Astúries)

Teatre

- 1928 – *El giravolt de maig*, òpera còmica en un acte, text de Josep Carner. Estrenat al Palau de la Música, amb decoració i figurins de Xavier Nogués. Dirigida pel mestre Toldrà.
- 1935 – *La filla del marxant*. Música per a un drama en 3 actes d'Adrià Gual. No s'estrenà la versió escènica. La música interpreta seleccions amb orquestra.

Obres diverses

- 1912 – *Sardana per a flauta i piano*
- 1924 – Quatre números de música per a l'obra *Un idil·li prop del cel, o pel juny, carbasses*, lletra de Lluís Masriera.
- 1924 – *Violet*, sardana per a piano.
- 1951 – *Oh, Tossa!*. Himne per a *Quasi un paradís*.

TOLDRÀ DIRECTOR

Orquestres dirigides i nombre d'actuacions

ORQUESTRES DE BARCELONA	Nombre d'actuacions
Orquestra Municipal de Barcelona	579
Orquestra Pau Casals	17
Orquestra d'Estudis Simfònics	11
Conjunt Instrumental de l'EMM	2
Orquestra del Gran Teatre del Liceu	15
Orquestra Ibèrica de Concerts	4
Orquestra de Cambra	2
Orquestra Simfònica de Barcelona	4
Agrupació Simfònica de Barcelona	1
Conjunts ocasionals	23

ORQUESTRES DE MADRID	Nombre d'actuacions
Orquesta de Madrid	41
Orquesta Sinfónica O-Arbós	5
Orquesta Filarmónica	1
Orquesta de Cámara de Madrid	17
Orquesta de Conciertos	8
Conjunt ocasional	1

ALTRES ORQUESTRES ESPANYOLES	Nombre d'actuacions
Orquesta Municipal de Bilbao	11
Orquesta Municipal de València	6
Orquesta Sinfónica de Bilbao	1
Orquesta Sinfónica de Asturias	4
Conjunt ocasional	1

ORQUESTRES ESTRANGERES (FRANÇA)	Nombre d'actuacions
O. Lamoureux de París	5
O. Colonne de París	2
O. Nationale de París	3
O. Radio-Symphonique	2
O. de C. du Conservatoire de París	2
O. du Casino Municipal de Cannes	3
Clercle de l'O. de Chambre de Grenoble	1
O. Philharmonique de Nice	1
O. de la Societé de Concerts d'Angers	4
O. Philharmonique de Bourdeaux	3
O. Philharmonique de Lyon	1
O. Nationale de l'Opera de Montecarlo	1

ORQUESTRES ESTRANGERES (PORTUGAL)	Nombre d'actuacions
O. Sinfónica Nacional de Lisboa	4
O. Sinfónica de Oporto	1

ORQUESTRES ESTRANGERES (ITÀLIA)	Nombre d'actuacions
O. del Teatro Communale de le Opera de Génova	1
O. de la Associazione Musicale de Florencia	1

ORQUESTRES ESTRANGERES (ALEMANYA)	Nombre d'actuacions
O. des Landestheaters de Darmstadt	1
Stadisches Orchester	1
O. des Studenschen Rundfunk Stuttgart	1

Total: 792 actuacions amb 40 orquestres. Després de Barcelona, Madrid i València, l'Orquestra M. de B. dirigida per Toldrà fou a Vilanova on actuà més vegades. 9 concerts.

TOLDRÀ PEDAGOG

- 1923 Ingressà a l'Escola Municipal de Música de Barcelona com a professor auxiliar de violí.
- 1933 De professor auxiliar de violí a l'Escola Municipal passà a ocupar definitivament la càtedra, que havia quedat vacant i que exercí durant 18 anys fins a la mort. En total 38 anys d'ensenyament del violí. A part des de molt jove Toldrà dedicà moltes hores a donar classes particulars de preparació d'exàmens, de perfeccionament i *virtuosisme* del violí.

PLACA COMMEMORATIVA
COL·LOCADA A
LA CASA ON VA NÉIXER
L'HOMENATJAT

11 de novembre de 1995.

D'aquest opuscle se n'ha fet una edició de 300 exemplars

VILANOVA I LA GELTRÚ

1999